

4/1

Amerikansk socialvetenskap

I SVERIGE företrädde de skilda socialvetenskaperna, i den mån de över huvud existerar, i regel av en ordinarie lärare vid varje högskola. Vissa viktiga ämnen saknas helt eller har först under senaste tid fått en lärostol; vår enda professur i det centrala ämnet sociologi är nyss inrättad. I USA är ämnena vid alla större universitet flera, och vart och ett av dem representeras av en rad lärare. En svensk statskunskapare, van vid att betrakta sitt ämne som en enhet, finner att det vid de amerikanska högskolorna motsvaras av åtskilliga forskningsgrenar och att den enda professuren i Sverige svarar mot en hel liten fakultet, ett "department", med åtta eller tio ordinarie lärare. Han finner också att "political science" i USA i fråga om initiativ, mångsidighet och resultat förhåller sig till den svenska statskunskapen av i dag ungefär som denna förhåller sig till samma ämne för trettio eller fyrtio år sedan. Han finner slutligen att socialvetenskaperna, samtidigt som de förgrenats och fördjupats, kommit varandra närmare, att de alltmer bildar en enhetligt framåtsträvande front, medan de hos oss framträder som isolerade aktioner.

Av de många forskningsgrenar som sammanfattas under beteckningen sociologi är särskilt några av central betydelse för den politiska vetenskapen. En är den sociala antropologin, som närmast är inriktad på klarläggandet av de primitiva folkens samhällsliv, men vars metoder i en rad undersökningar tillämpats även på moderna förhållanden. Ad man främst söker att klargöra är sammanhanget mellan skilda företeelser inom ett samhälle och de grundläggande skiljaktigheterna mellan olika samhällen. Till de mest stimulerande författarna på området hör Ruth Benedict och Margaret Mead. Nyckelordet är för dem "beteendemönster" (patterns of behavior); det gäller att blottlägga den röda tråd av föreställningar och konventioner som ger ett samhälle dess särprägel. Ruth Benedicts bok om Japan (*The Chrysanthemum and the Sword*) är, för att ta ett representativt exempel, ojämförligt mera betydelsefull för förstendandet av japansk politik än skildringar av landets statsskick och yttre sociala struktur. Ett i viss mån liknande synsätt företräds av Abram Kardiner i hans för två år sedan utgivna

arbete "The Psychological Frontiers of Society". Här analyseras tre skilda samhällen; komanchestammen i Oklahoma och Texas, aloreserna i Indonesien, och en liten amerikansk stad, kallad Plainville. Nyckelordet i denna studie är "basic personality"; det är sambandet mellan kulturen — i ordets vidsträcktaste mening — och personlighetstypen man söker fastställa, under stark influens särskilt av psykoanalytisk teori.

I böcker som syftar så högt som de nu nämnda finner kritikern helt naturligt mycket av konstruktion, av försöksvis och på en smal bas framställda teser. Men han finner, oberoende av dessa tesers riktighet, uppslag och jämförelser ägnade att befrukta all samhällsvetenskaplig forskning. Det behöver knappast betonas att föreställningar om särskilda ras- eller nationalkaraktärer helt saknas i denna moderna socialvetenskap; att använda dylika förklaringsgrunder framstår numera i USA — ehuru ännu icke hos oss — såsom definitivt komprometterande. Lika givet är att en orsaksanalys på grundval av marxistiska schabloner ter sig lika förelagd som ett försök att verkställa intelligensmätning med frenologiska instrument.

En annan gren av sociologin av största vikt för den politiska vetenskapen är socialpsykologin. Man undersöker inom ett givet samhälle egenskaper och föreställningar hos skilda grupper — "raser", nationaliteter, kön, ekonomiskt-socialt avgränsade kategorier — och studerar ur olika synpunkter sådana kollektiv som familjen, det politiska partiet, klubben, förbrytarbandet. I stort sett har dessa studier lett till framhåvandet av miljöns betydelse för det kollektiva uppträdandet; allt klarare har påvisats att äldre teorier om medfödda olikheter mellan exempelvis skilda raser, folk och samhällsklasser icke är hållbara. Socialpsykologin har därför givit ett väldigt stöd åt den grundsats om lika möjligheter för alla som är en konsekvens av det demokratiska tänkesättet.

Vad man kan kalla den allmänna sociologins blomstring kommer även statsvetenskapen till godo. De deskriptiva framställningarna av den sociala strukturen och av levnadsförhållandena inom skilda områden och samhällsskick, debatten kring de allmänna "attityderna" och deras reaktion till den samhälleliga

ställningen, de konkreta skildringarna av vissa städer, såsom Lynds arbeten om Middletown och Warners än mera ambitiösa om Yankee City — allt detta kommer direkt den politiska forskningen till godo, både som faktiskt underlag och som egelse till nya och mera genomgripande analyser. Skillnaden mellan sociologi och statskunskap utplånas; företrädarna för det sistnämnda ämnet skriver och föreläser om de politiska institutionerna och rörelserna som moment i den allmänna samhällsutvecklingen och söker med psykologins hjälpmedel analysera det politiska ledarskapet. De stora arbetena om Chicago — av Merriam och Gosnell — och en rad specialundersökningar av bossar, politiska maskiner och partier är goda exempel.

En rad nya forskningsgrenar har under de senaste årtiondena uppstått som speciallinjer inom "political science" eller utbrytningar ur denna. "Public administration" är icke detsamma som förvaltningsrätt i Sverige, det är ett ämne som inte finns hos oss. Inriktningen är på konkreta undersökningar av förvaltningen; vilka blir ämbetsmän, hur rekryteras de, är den offentliga förvaltningen effektiv i jämförelse med den privata, hur förhåller sig det politiska urvalet till det administrativa? Vid många universitet finns specialister på opinionsundersökningar; de analyserar och kritiserar de problem som här uppstår och medverkar själva vid tillämpning av de nya metoderna (t. ex. National Opinion Research Center vid Chicago-universitetet). En hel litteratur av böcker och tidskriftsartiklar föreligger redan i detta ämne, i vilken också opinionsundersökningarnas resultat göres fruktbringande för den egentliga statsvetenskapen.

En tredje ny forskningsgren är utrikespolitiken. Framför mig ligger en rad skrifter från "Yale Institute of International Studies"; i dessa, liksom i flera liknande serier, söker man dels med begagnande av alla tillgängliga källor fastställa det faktiska händelseförloppet, dels belysa bakgrunden och få fram väsentliga tendenser. För den allmänna upplysningen är dylika studier, vilkas resultat ofta förmedlas till en större publik genom pressen, av den största betydelse — även om de vanskligheter som är förenade med ett vetenskapligt studium av aktuella utrikesfrågor är uppenbara. Den särskilda undervisning och forskning i journalistik som numera är organiserad vid de flesta större universitet lämnar viktiga bidrag till statsvetenskapen genom biografier över tidningar och tidningsmän, utredningar rörande tidningarnas innehåll och opinionsbildande förmåga, äganderättsförhållanden inom pressen och relationer mellan ägare och anställda.

I det hela präglas den amerikanska socialvetenskapen av sökandet efter nya och stora uppgifter, av vilja att fastställa allmänna sammanhang och att samtidigt genom inriktning på konkreta och väsentliga problem bidra till det politiska och sociala framsteget. Den rationalistiska grundinställningen är påtaglig; man finner djärva uppslag och konstruktioner, men föga av den metafysik — utmynnande i historieförklaringar och slutna begreppssystem — som fortfarande gör sig starkt gällande på den europeiska kontinenten. Framåtandan och det rika registret kännetecknar även metoderna; å ena sidan begagnas statistik och kvantitativ analys mera än hos oss, å andra sidan drar man sig icke för att genom detaljstudier av psykologiserande och halvt litterär karaktär söka ställa personer och institutioner i skarpare belysning.

Denna positiva och progressiva attityd kan förklaras på skilda sätt. Den rika tillgången på medel för forskningen gör det möjligt att angripa omfattande och centrala problem, som en enskild forskare på egen hand inte kan bemästra. Att antalet universitetslärare är så stort medför visserligen att genomsnittet icke blir högt, men det leder också till en tävlan och ett urval som gör själva vetenskapens utveckling snabbare. Variationerna inom amerikansk samhällsliv, mängden av problem och svårigheter som här möter eggjar sannolikt forskarna till mera ambitiösa ansträngningar än i ett relativt statiskt och färdigt samhälle. Den förening av självkänsla och strävan efter förbättringar som över huvud framträder i det amerikanska beteendemönstret blir karaktäristisk även för vetenskapsmännen.

Frågan kan slutligen uppställas om själva formen för tillsättning av professorer spelar en roll i detta sammanhang. Någon prövning genom sakkunniga existerar inte, de

högsta universitetsmyndigheterna har vida friare händer än hos oss. Detta leder säkerligen i många fall till olyckliga resultat, till orättvisor på grund av personliga förbindelser och politiska hänsyn. Men det kan diskuteras om icke denna form också bidrar att premiera självständigheten och initiativet. Professor Erik Lönnroth har i en artikel i Dagens Nyheter framhåvt att vår sakkunniginstitution, med alla sina förtjänster, är ägnad att göra forskningen traditionsbunden och konventionell. Det gäller att producera arbeten av den typ som de sakkunniga är vana vid och därför sätter värde på, det är farligt att ge sig ut på nya vägar, allra helst om de är så långa och osäkra att omedelbara och säkra resultat inte står att vinna. Samma synpunkter har jag hört av många amerikanska universitetsmän. Rektorn för ett av de största universiteten hävdade rent av att den mera fria och samtidigt mera godtyckliga professorstillsättningen i USA var en förutsättning för de djärva initiativen; det blev härigenom möjligt att besätta förstklassiga, rikt utrustade professurer med lysande unga begåvningar, som inte ännu hunnit skriva mycket av ostridig betydelse, men som inte heller stelnat i gamla metoder. Med den ofrånkomliga utveckling av socialvetenskapen som gör arbete under lång tid och med stora resurser nödvändigt för att stora resultat skall kunna nås, ja, som ofta förutsätter samverkan mellan skilda forskare för att spränga monografiernas och specialstudiernas ram, blir denna synpunkt av större betydelse. Den är emellertid vida svårare att tillämpa i ett litet än i ett stort land. I Sverige med dess få möjligheter för forskaren blir vad man kan kalla rättviselinjen mera motiverad än i USA; i det stora landet kan en rad universitet handla enligt den mera osäkra och godtyckliga framstegslinjen, ty även den konventio-

nelle vetenskaparen kan, då han i ett visst fall förbigås av den mera lysande och mindre meriterade, vara säker om en hygglig anställning.

Herbert Tingsten

(Två tidigare artiklar har ingått i denna nu avslutade serie, "Akademisk frihet USA" den 28 december och "Amerikanska professorer" den 31 december)